

Сяргей Панізінік (Папар)

Літары ў расе

Зборнік вершаў для дзяцей

*Мінск
Выдавецтва Віктара Хурсіка
2011*

УДК 821.161.3 (02.053.2)

ББК 84 стд1-5 (4Бен)

П16

*Аўтар выказвае падзяку за дапамогу ў выданні гэтай кнігі суайчынніцы
з г. Дзясна сп. **Вользе Грыцук (Дуброўскай)***

Для малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту

Панізьнік, С.

П16 Літары ў расе:Зб. вершаў для дзяцей/ Сяргей Панізьнік.

– Мінск: Выд. В.Хурсік, 2011.–72 с., іл.

ISBN 978-985-6888-60-4

У кнігу ўвайшлі вершы для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, напісаныя аўтарам у розныя гады.

УДК 821.161.3 (02.053.2)

ББК 84 стд1-5 (4Бен)

У афармленні кнігі выкарыстаны фотаздымкі і малюнкi С. Панізьніка
pan-i-znik@mail.ru

© С. Панізьнік, 2011

© Валерый Дзевіскіба, партрэт С.Панізьніка, 2011

ISBN 978-985-6888-60-4

© Выдавец В.Хурсік, афармленне, 2011

СЯРГЕЙ ПАПАР

(Сяргей Сіянпанавіч Панізьнік)

Нар. у 1942 г.

Сяргей Панізьнік (псеўданім Сяргей Папар) мае трыццацігадовы стаж супрацы з юнымі чытачамі. У выдавецтве «Юнацтва» ён падрыхтаваў да друку дзесяць зборнікаў гістарычнай літаратуры пад назвай «Бацькаўшчына» (1990–2002). Прымаў удзел у выданні шматтомнай «Бібліятэкі дзіцячай літаратуры народаў СССР», у тым ліку і зборніка «Песня Даўгавы: Вершы, апавяданні, казкі латышскіх пісьменнікаў» (1986). У выдавецтве выходзіў і штогоднік дзіцячай літаратуры «Ветразь. Пісьменнікі народаў СССР і замежных краін — дзецям». Выпускі 1985, 1990 гадоў падрыхтаваў С. Папар. Там жа для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту выйшла «Падарожная кніжка Скарыны» (1990) — укладальнікі С. Панізьнік, В. Дышыневіч, а таксама зборнік вершаў Янкі Купалы «Явар і каліна: Паэзія кахання» (2000) — укладальнік С. Панізьнік. 1999-м годам пазначаны выхад яго аўтарскай кніжкі «Золкая зёлка» (вершы для малодшага школьнага ўзросту).

Для серыі «Школьная бібліятэка» ім укладзены: «Максім Багдановіч: Шыпшына» (1991) і «У бязмежную даль: Кніга пра Максіма Багдановіча» (1996), «Слаўны сын Беларусі: Кніга пра Скарыну» (1994), «Жыві ў свабодзе!: Кніга пра Каліноўскага» (1996), «Янка Купала. Якуб Колас: Родныя вобразы» (разам з Я. Хвалеем, 1997), «Свой пачэсны пасад: Кніга пра Янку Купалу» (1999).

Сяргей Панізьнік (Папар) у 1997 г. выдаў кнігу «Сустрэча роднасных сусветаў», дзе змешчаны пераклады яго вершаў на англійскую, балгарскую, латышскую, польскую, рускую, украінскую мовы. А ў яго зборніку «На ўсе вякі...» (Мінск. Выдавец В. Хурсік. 2011) ёсць пераклады на англійскую і французскую мовы.

**Сяброўскія
адведзіны -
добрых кніг
агледзіны**

РАСІНКА І ЖУЧОК

Сеяў росы вясёлы стручок.
Падышоў да расінкі жучок.
Падзівіўся,
Знямеў на хвілінку.
Яшчэ раз паглядзеў
на расінку.

І знікае усмешка са шчок,
Бо з расінкі
Глядзіць-пазірае
І са страху амаль памірае
Гэткі ж самы маўклівы
жучок.

У расінкі — і вусы жучка,
Гэтаксама трасецца
шчака,
І як нітачкі — валасы,
І пушыначкі для красы
На карычневай галаве.

І нарэшце жучок
Ціха чокнуў:
— Чок-чок...
Даражэнькі стручок,
Ты люстэрка згубіў у траве?

Засмяяўся стручок,
А расінку
Строс жучку
На каляную спінку.
«Чок-чок-чок», — я пачуў.
І — маўчок...

Без люстэрка застаўся жучок.

ВЕРАСЕНЬ

І ўжо не месяц — верасы
Звіняць.
Напэўна, ад расы.
Чутны світанку галасы:
— Дзінь-дзінь...
Бом-бом...
— Жывём?
— Жывём!
Мне Верасень
Руку падаў:
— Ты ў школу
Свой партфель
Сабраў?
— Сабраў партфель,
І сам сабраўся,
І з вольным летам развітаўся.

— Куды ж цяпер
Твой дзень імчыцца?
— Вучыцца, Верасень,
Вучыцца.

З кнігі «Беларуская дзіцячая літаратура».

Хрэстаматыя. Складальнікі

М. Яфімава, В. Ляшук.

Мінск. «Вышэйшая школа». 1996 г.

ЛЯ ВЕЖАЎ НАВАГРАДКА

Схавай ты, вежа, і мяне
за шэры загрудак:
пачуць бы, як ускалыхне
вякі Наваградак...

Маўчаць каменні і гара,
хоць і варушацца...
Няхай раскрыліцца зара
з чырвонай ружыцы, —
каб нашу памяць
кветка-звон
у шлях паклікала,
каб ведаў кожны маладзён:
зямля — вялікая;
зямля вялікая, у нас
зямля высокая,

і нашы вежы ў добры час
люлялі сокалаў.
Адкуль ідзём? Ад баразны,
з малога каліва...
Няма наваградскай сцяны,
і замак спалены?
Затое мы — саюз вякоў
жывучай спадчыны...
Наваградак — ты меч бацькоў,
ты песня матчына.

БЕЛАРУСЫ

Людзі ветлыя.
Мы не бедныя:
рэкі — з русламі...

Беларусы мы!

Неба — божае,
Сэрца гожае,
з перагрузкамі...
Беларусы мы!

Між суседзямі
не мядзведзямі
заскарузлымі.

Беларусы мы!
Мы таланныя,
людзі знаныя,
свой Каруза быў...

Беларусы мы!

Слава — позняя.
Ніва — росная,
зерне грузнае.

Беларусы мы!

*З кнігі «Пад сэрцам у Радзімы». Сучасная беларуская паэзія. Мінск. «Беларуская энцыклапедыя». 1997 г.
Складальнік М. Скобла. Серыя «Школьная бібліятэка».*

САГРЭТАЕ НА ВУСНАХ

Мяцеліца кружыць нанова.
І зноў настывае мой двор.
На вуснах сагрэтае с л о в а,
не бойся настуджаных зор.
Растануць сумёты настрою,
самотная хваля сплыве.
Абудзіцца сэрца вясною:
каханаю — м о в а — жыве!

Цябе крыгаходы не знеслі,
не стала чужой гарадам.
На вуснах сагрэтую п е с н ю
і новым вякам перадам.

РЭХА **Ў РОДНАЙ СТАРАНЕ**

Што на памяці у Сонца?
Светлы лік у цьме бясконцай.
Нараджаўся там Сусвет:
свет людзей і свет планет.

Што на памяці ў Зямлі?
Каліва на араллі:
знізу — карань, зверху — кветкі.
Там, дзе кветкі, —
ёсць і дзеткі!

Помняць нашы курганы
кожнай — жвір і жар — вайны.
Што на памяці ў Айчыны?
Бляск паходні і лучыны,
плахі меч, Пагоні меч
і фашыстаў чорны смерч.

Што на памяці у Песні?
Тое, што ўжо не закрэсяць
ні вякі, ні лайдакі,
ні алоўкі, ні штыкі.

Мова — з памяці-вязама:
без яе мяне няма.

Для душы няма пажывы —
не жывы я, не служывы.
Ведаю, што дух народны
з роднай мовай несмяротны.

Што на памяці ў мяне?
Рэха ў роднай старане.
Ля Дзвіны карэнні роду.
Веру: ім не будзе зводу!
Мой сыноч, мая дачка —
два вяслы. Жыве рака:
вёслы крыламі ўзлятаюць,
нашы дні ў вякі плывуць,
і суседзі нас вітаюць.
Б е л а р у с а м і завуць.

*З кнігі «Сэрцам роднага слова краніся».
Хрэстаматыя для вучняў старэйшых класаў.
Мінск. «Народная асвета». 1998 г.
Укладальнікі М. Воінаў, К. Усовіч.*

ВОЖЫК І БЕЛЫ ГАРОШАК

Чамусьці Вожык
Не выцер ножак
І лёг у ложкак.

Спаў дрэнна Вожык,
Бо многа крошак
Прынёс у ложкак.
— Мой дружа Вожык, —
Сказаў Гарошак, —
З усіх дарожак
У свой жа ложкак
Прынёс ты крошак.

Нашто ж парожак,
Дзе можа з ножак
Не толькі Вожык
Натрэсці крошак, —
Каб легчы ў ложкак
Як я, Гарошак?

ЧАРАДЗЕЙНЫЯ СЛОВЫ

Свеціць сонца.
Бачу цень.

Прывітаўся:
— Добры дзень!..
Цень стаіць
І не хістаецца.
Цень са мною
Не вітаецца.

Я пайшоў —
І цень скрануўся.
Цень за дрэва
Захінуўся.
З кроны
Нейкі чараўнік
«Чык-чырык!»
Сказаў —
І знік.
Цень знямелы
Дзіву даўся:
«Верабей,
А прывітаўся!»
Дабрадзеі
Тры харобрых:
Ранак, Дзень
І Вечар добры.
Хто вітае
Іх часцей, —
Той жыве

Як чарадзеі.
Хто ж да ласкі
Найахвочы,
Яшчэ й зычыць:
— Добрай Ночы!

*З кнігі «Вяснянка». Апавяданні, вершы,
казкі. Мінск. «Юнацтва». 1999 г.
Укладальнік М. Зарэмба*

ЖЫВІЦА

Імгліцца ў бары.
Ігліца
Сыплецца восенню з хвой.
А на імху з жарствой —
Не журавінка — жывіца:
Кропля смалы жывой.
Жывіца — расы сястрыца.
Сёння слязой свіціцца.
Як залатая сініца,
Стыне.
Ёй праз вякі
Бурштынінкаю скаціцца
Ў далоньку
Чыёйсьці рукі.
Зорны каменьчык-памяць

Промнікі ў сэрцы запаліць.
Будзе наноў іскрыцца
Жывая мая жывіца!

ХВІЛІНКА

Мая хвілінка весела гуляла.
Расінку у світалны час люляла.
А пры цяпельцы кніжкі мне чытала
І зёлкаю над вухам казытала.
Мая Хвілінка падрасцала лёгка.
І салавейка для яе зацёхкаў.

А паднялася нада мной дзянніца, —
З Хвілінкаю з крыніцы мог напіцца.
Мая хвілінка наталіла смагу —
І я адчуў сівых вякоў адвагу.
Расце былінка свечачкай на лузе —
Мая Хвілінка з вечнай Беларусі.

КРОПКА

Бегла кропка
нетаропка.
А за ёю

цэлы сказ
нетаропка
бег да вас.

А за сказам тым —
радкі.
За радкамі —
кніжка...
Бегла кропка
нетаропка.
Кропка ў нас
не лішняя.

Ставіць кропку
трэба ў час:
ратаваць і сказ
і вас.
Кропка — гэта сіла!
Пачыталі?
Пагуляць
вас яна
прасіла.

*З кнігі «Жывіца». Вершы, апавяданні,
казкі пра дзяцей і для дзяцей. Мінск,
«Юнацтва». 1999 г. Укладальнік І. Гімпель.*

АНТЭНА

Бацька ўголас вырашае:
— Дзе б антэну мне дастаць,
Каб лавіла Рым, Варшаву
І Парыж магла б узяць?

Уявіў я: ў нашай новай
Той антэне над страхой
Як у сетцы павуковай
Бон трапечацца, Ханой,
Надрываецца Тырана,
А Нью-Йорк — як авадзеньь...
І антэны нашай рама
Накаляецца штодзень.
І тады сказаў я татку,
Каб суцішыўся мой страх:
— Голас Мінску напачатку
Ты пусці пад родны дах.

Будзем ведаць я і ты:
Дом наш — годны, не пусты!

САЛАЎІНЫЯ СЫНЫ

Зачараваныя гаі —
Купальскія — гудуць!

Ідуць сівыя салаўі,
Сваіх сыноў вядуць.
Ідуць азёрнай стараной
Па залатым куп'і.
І акрыляюцца зямной
Любоўю салаўі.

Хачу і я за салаўя
Быць у цябе, Краіна.
Табе — уся любоў мая
І салаўя і сына.

За намі цеплыня гаёў
І продкаў цішыня.
Мацнеюць крылы ў салаўёў,
Надзеяцца штодня.
На ўзлёце вераць у зямлю,
Дзе з песнямі растуць.
Сваё крылатае «Люблю!»
Да сонца данясуць.

Хачу і я за салаўя
Быць у цябе, Краіна.
Табе — уся любоў мая
І салаўя і сына.

*З кнігі «Незабудкі». Вершы. Мінск.
«Юнацтва». 2000 г. Укладальнікі У. Карызна,
Я. Хвалей. Серыя «Бібліятэка беларускай
дзіцячай літаратуры».*

НА ЎЗЫХОДЗЕ СОНЦА

Лясныя прывіды — яліны —
З начы вясенняй паўставалі.
Разлівы песняў салаўіных
 Тушылі зоры,
 Ранне звалі.

Па белых росах дзень каціўся.
Падрос — і сонейка напіўся:
 Увесь у промнях...
 Малайчына!
Сустрэла новы дзень Айчына.

ДАРОГІ І СУСТРЭЧЫ

Мне раніцу ліловую
Ускінуць бы на плечы!

Тады знайду я новыя
Дарогі і сустрэчы.

І на шляху з прываламі
Бацькоўскі дом узвесню,—

Каб гулкія, трывалыя
Укласці словы ў песню.

Дзе словы нараджаюцца?
Пра што яны вясчуюць?

Па мураве качаюцца,
Размову продкаў чуюць.

І кожнаю былінкаю
Гучаць на Беларусі.

З Радзімаю-Крывінкаю
Я песняю зрастуся!

*З кнігі «Вясёлы коўш». Вершы і казкі. Мінск.
«Юнацтва». 2000 г. Укладальнікі А. Вольскі,
І. Гімпель. Серыя «Школьная бібліятэка».*

СВІСЛАЧ — МАЦІ НЯМІГІ

Зоркі з неба ападалі ў скрусе:
лёс Нямігі ўспомніла рака...
Адвяла ад гнеўнай Беларусі
меч варожы мужная рука.

Свіслач, Свіслач! Берагі ў граніце.
Прамаўляе Свіслач грамадзе:
— Зоркі па-над Мінскам
сцеражыце,
беражыце знічкі у вадзе!

Ты Мянеска мельніцу круціла.
Стронгу гадавала ты ў віры...
Да Купалы берагам гасцінным
тут ішлі вясёлыя сябры.

І не раз у веснім паўнаводдзі
крыгаломамі буяла ты.
Дваццаць першы век ужо наводзіць
над табою гонкія масты.

Да цябе вяду, як да сястрыцы,
з новымі падзеямі гады,—
каб Дзяржава помніла крыніцы
летапіснай, векавой вады.

Свіслач, Свіслач! Берагі ў граніце.
Прамаўляе Свіслач грамадзе:
— Зоркі па-над Мінскам беражыце,
сцеражыце знічкі у вадзе!

*З кнігі «Бязозка». Вершы, апавяданні, эсэ.
Мінск. «Мастацкая літаратура». 2003 г.
Укладальнік У. Мароз.*

**Зверху - сонца.
Знізу - зёлка.
Паяднала іх
Вясёлка.**

ВЯСЁЛКА

Пасля дажджу смяецца зёлка,
бо навальніца не грыміць.
Над галавой вісіць вясёлка
і так лагодна просіць піць.

Ёй і крынічка заспявала:
трымцяць вясёлыя кругі.
...Мяне вясёлка уздымала
і мной злучала берагі.

Сказаў вясёлцы: — Калі ласка!
І мне дай радасці глыток,
бо ты — Айчыны апаяска,
а я — Радзімы завіток.

ВЯСНА

Пераступіў парог —
у хаце як у лесе:
вясна
у вочы лезе.
Зіме перапалох.

Клявала нас у нос
і выла на начлезе.
Вясна
у вочы лезе.
Бывай, густы мароз!
Парог пераступлю,
скажу сястры Алесе:
— Вясна
у вочы лезе,
бо я вясну люблю.
Залезе на руку —
вазьму яе на плечы.
І сцягам затрапеча
вясна ў сакавіку!

У РУКАХ БАРБАРЫ — ДОЖДЖЫК

Зверху — сонца.
Знізу — зёлка.
Паяднала іх
вясёлка.

Колькі
у вясёлкі дужак, —
столькі ж

у Барбары стужак.
Гэта значыць,
што Барбара
сёння для вясёлкі —
пара!

Той,
хто палівае зёлку, —
сам падобны
на вясёлку.

ГАЛІНКА

Павярнуўся да Галінкі:
— Рукі
у цябе —
галінкі.
Не махай рукамі, годзе:
каля носа вецер ходзіць.

Лепш далонькай правядзі
па шчацэ маёй.
Глядзі —
чырванее...
Ты, сястрыца,
веру, будзеш чараўніцай!

Свецяцца іскрынкі
у вачах Галінкі.
Хай галінкі веснія
зачаруюць песнямі!

ЗАВУШНІЦЫ

У Міланькі-вучаніцы
зоркі дзве, як дзве сястрыцы —
завушніцы.

Вам усім не надзівіцца.
Не спрабуйце вы ўчапіцца
ў завушніцы.

Каралеўна-чараўніца
вам аддаць не пагадзіцца
завушніцы.

Будуць радаваць, іскрыцца
у Міланькі завушніцы —
бліскавіцы.

Хто іх носіць — не баіцца,
бо й вясёлка-таямніца —
неба завушніца.

ПЕВЕНЬ-ГАРЛАПАН

Золак. Певень-гарлапан
на шастку сядзіць як Пан.
Прэ з яго гардыня.
Кукарэчне першы раз —
крэчне гаспадыня.
Гаспадар, нібы той вожык,
растрасе санлівы ложкак,
дакранецца веніка —
супакоіць Пеўніка.
Толькі ж Певень лайдаку
клюне ў сонную руку.
Кукарэчне так, дурніца,
што абвісне аканіца.
Сонца ў небе разгарыцца
ад яго ку-ка-рэ-ку!

Вёска наша не сталіца.
Кожны рады сваяку...
Квохкае курыца,
цецярук такуе,
шэрая зязюля
у бары кукуе.

ФІЛІН ФІЛЬКА

Філін Філь замест малін
любіць а-цы-да-філін.
Лес глухі — свой родны дом —
памяняў на гастраном.
Філь глядзіць на ношу нашу:
у «Кефір», ці «Сыраквашу»
толькі дзюбай дзеўбане:
вітаміны ёсць на дне?
— Дайце
а-цы-да-філіну
мне!

Чуем Фількі смелы кліч.
Ён разумны, лекар Сыч.
Медсястра ў яго — Сава:
з мудрай дзюбай галава.

Прастуджуся, —
дзесяць ложкак
дайце ацыдафіліну ў ложкак.
І Сыча паклікаць варта:
будзе ля пасцелі варта.

З ім, здаровы, перад сном
палячу
у гастраном.

ПРЫГОДЫ МАМАНЦІКА

Маманцік паклікаў маму:
захацеў наведаць краму,
каб купіць там парасон.

Уваліўся ў краму Слон.
І калі ён павярнуўся, —
парасон перавярнуўся,
вентылятар загудзеў...

— Мамачка, я паляцеў!

Цэлы дзень шукала мама,
дзе сыноч яе, дзе крама.
Прадавец меў даўні вопыт:
затрубіў Слану
у хобат, —
парасон з нябёсаў строс,
выцер Маманціку нос.

Парасон той — не лавушка
і не цацка на сезон.
Той касмічны парасон
прылажылі мы да вушка:
Маманціку самы раз,

каб схаваць
свой нос
ад нас
і ад ліўня-пльвуна,
і няўключднага Слана.

НАВЫПЕРАДКІ

На двары стаіць Мароз.
І навошта мне той крос?
Рваць не буду стужку.
Дзе мая падушка?
Клікну сон пад вушка.

Сніцца ў лесе ляда:
там — алімпіяда.

Пні — баксёры-таўкачы,
з імі дужацца карчы.
Крушацца бар'еры!

А над імі крумкачы:
ў іх секундамеры.

Ох, такое лепш не сніць.
Папрашу ў сястрычкі піць.
Вып'ю мёду кружку.

Смела выбегу на крос.
Трэнер у мяне — Мароз.

Першым мой чырвоны нос
уваткнецца ў стужку.

ПРАБАЧЭННЕ

Мама нам абед гатуе.
Тата поліўку вартуе,
каб не збегла ўпрочкі.
Мы паселі за сталом.
Так ахвотненька жуём,
едакі-сыночкі.
Паабедалі гулякі.
Адышліся без падзякі.
Мама — у маркоце:
— Вінегрэт быў да катлет.
Мо нясмачны наш абед?
Быў удзячны коцік...

.....

Ціха просім прабачэння:
— Праглынулася з пячэннем
слова «Дзякуй!» Што рабіць?
... Мы цалуем тату, маму
і бяжым хутчэй у краму —
каб марозіва купіць.

СМАЧНАЯ НОЧ

Сонца зайшло.
І неба над хмаркамі
ціхае, беспраменнае.

Сабака маўчыць,
не гаўкае:
думае над пераменамі.

Ночка паспела
нос урасіць, —
і нюх у яго абвостраны:

гладкі мясячык
смачнай косткаю
па-над будкай вісіць.

ЗАСТУПНІКІ

Адвакаты — два каты.
Сёння я падсудны:
з'еў дзве міскі смакаты, —
не памыў пасуды.

Мама:
— Ты як абібок.

На сталe аб'едкі.
Частаваў катой, сынок?

— Мы, каты, не дзеткі.
А пра кухню што сказаць?
Супчык не халодны.
Даў талеркі аблізаць
ваш сынок галодны.

Рыбін хвост перападзе, —
мы насунем тапкі,
перамыем у вадзе
міскі,
ложкі,
лапкі.

МУРЛЫКА

У кватэры катавасія:
не злавіла ката Васю я.
Беспарадак, мітусня...
Надакучыла гульня,

бо ката фантазія
ўсе куткі аблазіла:
модненькай адзежынай
хоча быць нацешаны.

Донжуан, ці донкіхот
катавасенькі мой кот?
Просіць пад халацікам:
— Дай бярэцік з банцікам!

Фантазёр і абармот,
не супыніш свой факстрот, —
дам падгузнік пад живот.

Ох, прыціхла катавасія.
Спіць з катом Еўропа, Азія...
Не пакрыўджу ката Васю я:
ён мой рыцар,
 прынец
 і лорд!

(А мур-р-лыча
быццам кот).

СЯБРЫ

Конь стаіць, глядзіць на луг.
Конь — Ката вялікі друг.
Конь Катовіч ціхі, смірны.
Конь Катовіч самы мірны.

І даводзіцца Каню
для Ката спяваць курню.
Кот не падкаваны,

Кот не зацугляны,
Кот вушамі не стрыжэ,
а сядзібу беражэ.

Завядзе Каня ў катух:
будуць
зімаваць
удвух.

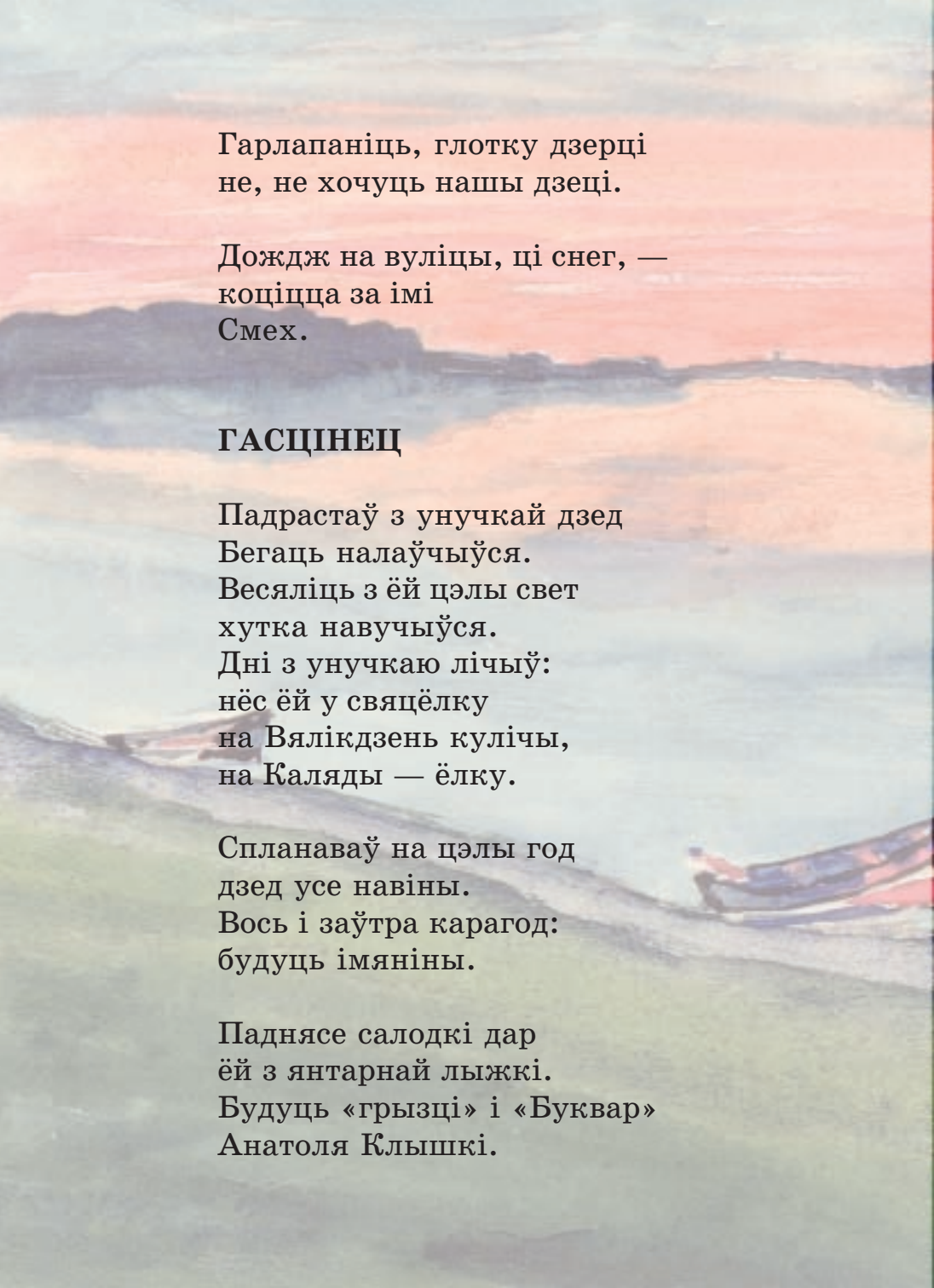
Каб не быў хто ў клеці
трэці, —
мышку ў хату
возьмуць дзеці.

ЗДАРОВЫ СМЕХ

Ох, які забаўны Смех!
Не схаваеш Смех у мех.
Ён раскацісты, уцешны,
і вясёлы, і пацешны.

Толькі ж ты не рагачы.
Мы з табой не рагачы,
як ласі, ці зубры.

Зверы скаляць зубы.

Гарлапаніць, глотку дзерці
не, не хочуць нашы дзеці.

Дождж на вуліцы, ці снег, —
коціцца за імі
Смех.

ГАСЦІНЕЦ

Падрастаў з унучкай дзед
Бегаць налаўчыўся.
Весяліць з ёй цэлы свет
хутка навучыўся.
Дні з унучкаю лічыў:
нёс ёй у свяцёлку
на Вялікдзень кулічы,
на Каляды — ёлку.

Спланаваў на цэлы год
дзед усе навіны.
Вось і заўтра карагод:
будуць імяніны.

Паднясе салодкі дар
ёй з янтарнай лыжкі.
Будуць «грызці» і «Буквар»
Анатоля Клышкі.

Слова -
промнічак лагодны,
Мова -
месячык і сонца

КАЛЬЧУГА СЛОВА

Не вараг я ваяўнічы —
мечнік службы адмысловай.
Мне пасуе да аблічча
светлая кальчуга слова.

Хто прамоўца — абаронца
ад нямоты і нягоды:
слова — промнічак лагоды,
мова — месячык і сонца.

Гукамі зямлі лячуся.
Хай глядзіць Айчына горда:
я ў кальчуге, ты ў кальчуге, —
мы сумоўная кагорта!

АДБОРНЫЯ ЗЯРНЯТЫ СЛОЎ

Мова — скарбніца, казна,
поле векавое.
Дзе — у словах — збажына,
думаў галавою.

«У мінулым годзе...» — сказ
калькаю завецца.

«Летась...» — добры пераказ:
лашчыцца да сэрца.

Смела йдзеш у магазін,
а да крамы — воўкам?
Карандаш ну хоць адзін
замяні алоўкам.

Мытня ёсць, таможня ёсць,
тратуар і ходнік...
На Радзіме ты не госць, —
субсяседнік-моднік.

Будзе
чуйнаю
душа, —
мову не праб'е іржа!

МАЦЯРЫК

Не толькі мы расцём,
і дрэвы падростаюць.
Вясновы вадаём
галінкі абдымаюць.
Разгортваюцца дні,

трапечыцца лістота.
Праменьчыкі крані —
абудзіцца прырода:
ў яе на далані
ты — родная істота.
Сцяжына як ручнік:
трава аб тварык трэцца...
Скажы, а як завецца
айчынны мацярык?

СВЕТЛАФОР

Тата кажа мне ў дакор:
— Верцешся па вуліцы...
Не глядзіш на светлафор.
Бачыш, як ён жмурыцца?
Ты скажы сваім сябрам:
бегчы наўскасяк не дам.
Я свавольніка спыню.
Пастаіць, гаротненькі.
Школьнікі — не шкоднікі.
Вочы таты, не маню,
аж прамяняць дабрыню.
— Тата, я цябе цаню,
светлафор мой родненькі!

ЗУБРЫНЫЯ ВЕДЫ

Школа ў пушчы.
Донца дня
рэха навашчыла.
Тут зубрыха
зубрыня
мудрасці вучыла.
Чуў разгалісты дубок
пушчы павучанні:
— Зубрык, ведай назубок:
словы ў нас — мычанні.
Наматай на рожкі
сцежкі і дарожкі.
Ты навуку не зубры, —
думаў у развазе.
Не зубрылы мы, зубры,
ў белавежскім класе, —
мысляры-гаспадары
на сваім папасе.
Як арэхі лушчы
Веды
нашай
пушчы!

ЛІТАРЫ Ў РАСЕ

Хто на Нарач, — падзівіцца...
Я ж трымаю коўш расы.
Уваткнулі
у вадзіцу
літары свае насы.

У (кароткага) не стала, —
толькі капялюш плыве.
У каўшы загрузатала,
не с к л а д о в а е прыўстала —
кепка зноў на галаве.

З выбуховым «у» на востраў
перабраўся. Добры схоў.
Там з расою вельмі проста:
доіцца з крылатых слоў!

Літары ў расе купаю,
бы купальскія вянкi.
Мову звонкую ўздываю
ад зямлі да небакраю.

Родным гулам абдымаю
вас — і ўсе мацерыкі.

ЛЕЎ-ВАСТРАСЛОЎ

Звералоў
пайшоў
у роў.
Сеў
у схоў,
не кракаў.
Згаладнеў.
А еў — упрэў...
Спаў і сніў
ён ракаў.
Там і Леў
яго заспеў:
свой «улоў»
залапаў
і адвёў
яго дамоў.
Каб астыў —
урок правёў:
пра любоў
да ўсіх звяроў
нараспеў
балакаў.

ЦЮЦІК-ВАЎКАДАЎ

Ваўкадаў саспеў
для спраў.

Лоўка

Воўка

воўка браў.

Цюцік: — Гаў!

Зубамі шчоўк...

Воўк

замоўк

і стаў

як шоўк.

ВОЎК І ЗВЕРАБОЙ

Воўк ахрып,

зусім замоўк.

Дзень, другі не вые.

Застудзіўся, абібок:

горла чым прамые?

Ён прымае чай густы:

зверабой-заварку.

Выпіў Воўк

гарбаты чарку —

паглядае на кусты.

Воўк баіцца не чайку —
Зверабою страшна:
раптам возьме за шчаку,
каб спытаць адважна:

— Перастанеш выць, герой?
Ты дзіцятак будзіш.
Я твой лекар — Зверабой!
Енчыць, Воўк, не будеш.

Я лячыць усіх люблю.
А не сцішыш глотку, —
ў Ваўкавыску пасялю.
І забудзеш ты зямлю,
дзе радзіма продкаў.

ЧАРАДЗЕЙНАЕ ДАСВЕЦЕ

Дарога
да рога.
Мы выйшлі за вёску.
А поўня над намі
бы выліта з воску.

У зор
свой узор.
Знічак срэбраны вырай.

Світае. Вунь золак
бяжыць з Растапырай.
І мы з Вераб'ём
звера б'ём.
У запас
бярэм Растапыру,
каб сунуць за пас.
Крычыць Верабей:
— Ой, мне цяжка, аслаб, —
асла б на падмогу,
каб крылцы аслабіць.
— Асла біць?
Не дам. Я баюся
упасці
і трапіць з табой, Верабейчык,
у пасці
Кашчэяў ашчэраных.
Вернемся, дружа,
з-пад ведзьміных лесвіц.
Сустрэне нас Ружа
ля родненькіх весніц.

ДАЛЬКАЖЫК

Падарылі мне далькажык.
Ляжа смоўжыкам на пляжы —
з кветкамі пасецца.
А ў руках — трасецца.

Нехта звоніць з далячыні.
Хто знайшоў мяне ў лагчыне, —
у лясной гушчэчы
просіць аб сустрэчы?

Мне нашэптвае мабільнік:
— Будзь мабільным!
Кінь свой быльнік.
Сябрукоў ахвочы
бачыць вочы ў вочы?

— Ты, мой дружа, ці сучасны?
Вочы хітрыя пратры.
Мой далькажык самы класны!
Я ў мабільніку — ўнутры.

А звядзе
у школе
бокс, —
вось і станем нос у нос.

СУМОЎЕ

Той, хто востры на язык,
чэша ім, «язычнік»:
трэпле, круціць кожны зык,
абгрызае клічнік.

А пытальнік не ўкусіць —
на ілбе закрутка:
і таму язык сіпіць,
і не ходзіць гнутка.

Я кажу: той гаваркі,
хто не распускае
свой язык, а да ракі
дружбакоў склікае —

у сумоўі растапіць
пырскаўку-ільдзіну...

... Языкам аб зубы біць
нельга й кракадзілу.

ПАЧЦІВЫ ПАКЛОН

Марсіянін
на экзамен
апануў камбінезон.
Сумны ён:
— Глядзіце самі —
не вясенні ў нас сезон.
Знік азон. Пусты газон.

Адказаць на ўсе пытанні
мне падкажуць Марса здані
і мой друг-абарыген.
Вунь стаіць як манекен.

Здаў экзамен
Марсіянін.
На чырвоныя сеў сані.
І пакуль не знік спартсмен, —
даў дыпламу наўзамен

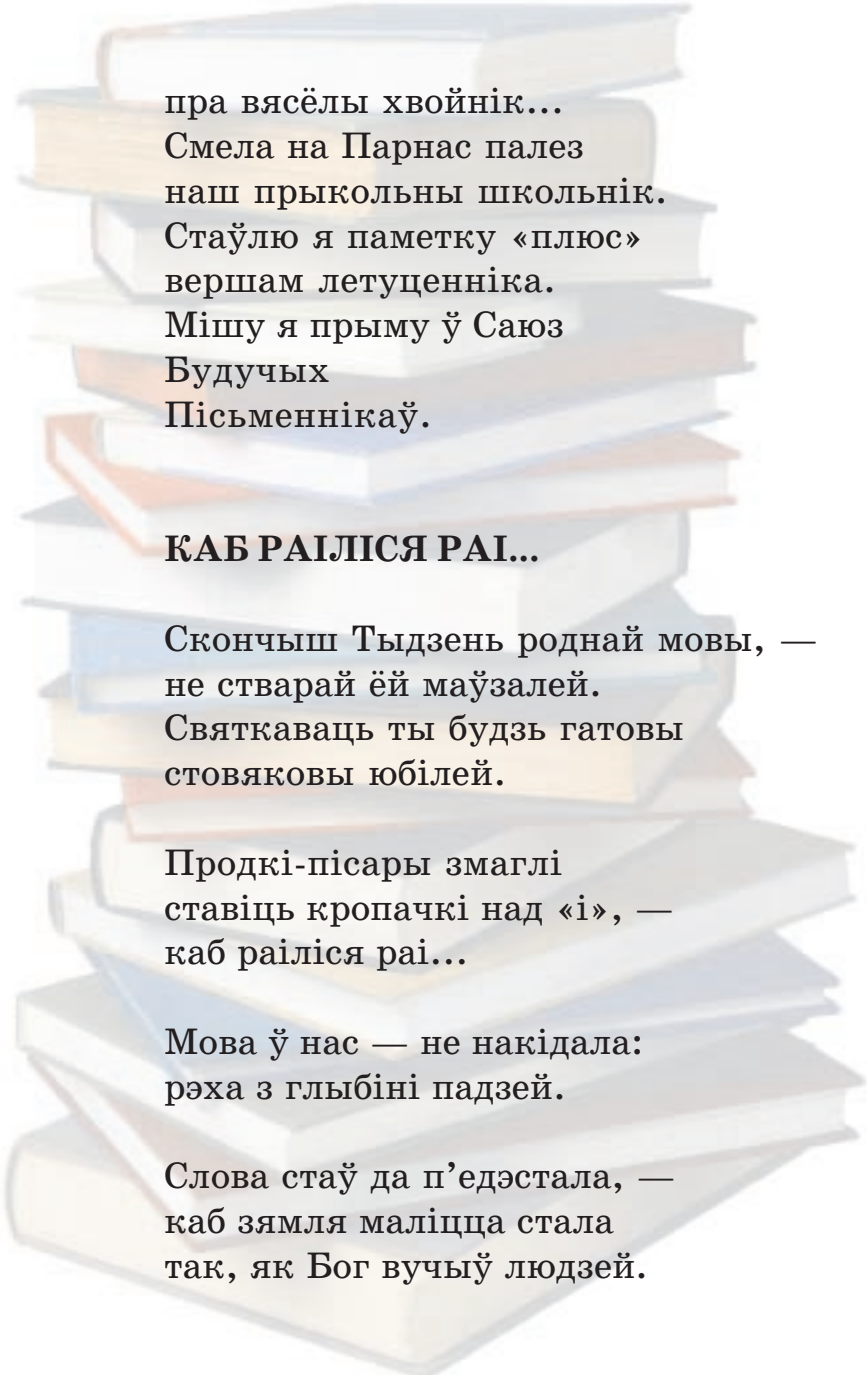
кветку ў рэверансе.
Школа ўся — у трансе:
Ёсць жыццё на Марсе!

МЯККІ ЗНАК

Наб'е гузак
мене мяккі знак?
Не!
Ён мовы нашай
вечнік.
Вазьму я кніжкі
у рукзак,
па-нашаму — ў заплечнік.
І лёгка ў школу пабягу,
зноў пасябрую з Віктарам
і Яне памагчы змагу...
Я сам —
як мяккі знак
між літарак.

«КЛАСІК»

Школьны клас
нібы Парнас:
кожны вершы піша.
Лепшы ў класе
«класік» наш
безумоўна Міша.
Сачыніў радкі пра лес,

пра вясёлы хвойнік...
Смела на Парнас палез
наш прыкольны школьнік.
Стаўлю я паметку «плюс»
вершам летуценніка.
Мішу я прыму ў Саюз
Будучых
Пісьменнікаў.

КАБ РАІЛІСЯ РАІ...

Скончыш Тыдзень роднай мовы, —
не стварай ёй маўзалеі.
Святкаваць ты будзь гатовы
стовяковы юбілей.

Продкі-пісары змаглі
ставіць кропачкі над «і», —
каб раіліся раі...

Мова ў нас — не накідала:
рэха з глыбіні падзей.

Слова стаў да п'едэстала, —
каб зямля маліцца стала
так, як Бог вучыў людзей.

БУДЗЬМА!

Я ад радасці світаю,
пры сустрэчы вас вітаю —
шчырую сям'ю сяброў!

Слухай, змена маладая:
мова родная — святая, —
пагаворым пра Любоў.

Богам дадзена Айчына.
Адварнуцца немагчыма
ад прадоннага агня.

Кожны з вас вячысты, зычны.
Мацярык наш гістарычны
не абдыме цішыня.

Скажам «Будзьма!», каб Радзіма
мела залаты запас.

Ёсць у Бацькаўшчыны дзіва:

дзіва — кожны з вас!

**Паслужым
Бацькаўшчыне
промнем радасці**

ДРУЖБІСТАЯ БЕЛАРУСЬ

Раскрываю я душу:

— Свэйкі!¹ — клікну латышу.

— Ачю!² — выгукну літоўцу:
хай парадуюцца слоўцу.

— Пшыязьнь³... — Мой пароль паляку
і «Сто лят!»⁴ яму ў падзяку.

Хто братунь⁵ мой? Украінец.
Разам з ім і я шчаслівец.

Рускага аклікну: — Друг! —
і ствару сяброўства круг.

Словамі-маністамі
кожнага прывецім.
Беларусь — дружбістая:
ведайце, суседзі!

1) Свэйкі! — Вітаю!

2) Ачю! — Дзякую!

3) Пшыязьнь — дружба.

4) Сто лят! — Сто гадоў!

5) Братунь — бра́тухна.

СТАРТЫ — АД ПАРТЫ

Уваходзьце ў светлы клас,
вы — не малалеткі.
Сто пісьменнікаў для вас
падарылі кветкі:
гэта вершы, абразкі,
байкі, небыліцы.
прыбабунек завіткі
хочуць падражніца.

І лічылка знойдзе вас,
прымаўка пацешыць.
Хто закончыць мудры клас, —
сам напіша вершы,
дзе загадкі загучаць,
заклічкі, дражнілкі,
хітрыя бубнілкі,
перайначкі, жарты...

А хто будзе варты,
таго ў школе вывучаць
будуць, як і Маўра,
Вітку, Коласа, Гурло,
Куляшова і Буйло...
Першы з іх — Купала.
Класікаў нямала!

Стаў Скарына на крыло —
Беларусь
паўстала.

ХРАМ СТАЎЦЬ НА КРУЦІЗНЕ

На прасторах за Сахарай
піраміды вострыя.
Набягуць турыстаў хмары, —
фараон у постраху.

Там і людзі, і вярблюды
ладзяць дэкарацыі...
... Напісаў і я эцюды
з іх цывілізацыі.

Сам вярблюдзікам хадзіў
з рюкзаком-заплечнікам.
Толькі доўга не блудзіў:
родны Полацк абудзіў, —
стаў яго падсвечнікам.

Я заплечнік развяжу:
акварэлі — золата!
Еўфрасінню пакажу,
Рагвалода-волата.

Вось Дзвіна — ярчэй як Ніл!
Бераг любіць люцікі...
Упляліся ў небасхіл
астравы-вярблюдзікі.

Храм стаіць на круцізне.
Пакланіся грацыі!
Фараон засне на дне,
і Дзвіна — ускалыхне
німбы
нашай
нацыі.

НЕ Ў РЫМ, А Ў КРЫМ!

Наш Сашуля
урачысты,
тварык мае і вішчыць:
— Ура! Чысты!
Я вячысты,
грандыёзны, як скульптура!

Тата хмуры:
— А скульптура
бога рымскага Амура
непамытаю маўчыць.

І пакуль, сыночак Саша,
з яго лба не знікне сажа, —
«Дзякую» табе не скажа,
будзе за табой сачыць.
Ты памый яго — і з ім
Рым пабачыш, п і л і г р ы м.

— Лепш паедзем, тата, ў Крым.
Багдановіч там, Максім.
У далёкай Ялце
пастаю на варце,
«Дзякую!» яму скажу.
Урачыста паслужу:
верш Паэту напішу!

БЕЛАРУС НА ЭКВАТАРЫ

Ёсць на глобусе экватар:
бачыце шырокі пас?
Вунь па ім трасецца трактар,
весела шыбуе «МАЗ».

Для планеты важкі груз —
«МАЗ» і трактар «Беларус».

Хай збліжаюць паралелі
нацый залаты запас.

Мы даўно пасад займелі:
між народаў знаюць нас!

І для полюса не друз
«МАЗ» і трактар «Беларус».

МІША ПІША САЧЫНЕННЕ

Маладое пакаленне
прагулялася ў Нясвіж.
А цяпер у школе ціш.
Кожны піша сачыненне.

Міша — пра палац, аздобу,
пра шляхетную асобу
з імем гучным — Радзівіл.
Піша Міша з усіх сіл.

А старання тут замала.
У гісторыі завалы:
мала знаем пра князёў.
Нам расказвалі пра пушчы,
пра зуброў і завідушчых
за жардзянікам ласёў.

Чулі ў школе пра грамілаў
і грабежнікаў зямлі.
Да магутных Радзівілаў
нас нядаўна падвялі.

Канцлеры і фалькларысты,
мецэнаты, песняры...
Княжы род быў ганарысты
і пыхлівы пры двары.

Міша піша пра ваяку
пад мянушкай Геркулес.
Пісар наш! Прымі падзяку:
ты за частакол пралез.

Гетманам наперарэз
церабі зглушэлы лес!

СТРЭЧАННЕ

Стрэчанне. Кранае ранак
ледзяшовы метраном.
... Хто падвесіў абаранак
на галінцы за акном?
Певень! Бо няма вадзіцы:
не адліжныя Грамніцы.
Абараначак іскрыцца.

На Грамніцы — паўзіміцы.
Пойдзе стынь-мароз на злом.

Абаранак верціцца...
Лета хутка вернецца
у вясенні дом.

Я — ДЗЯЎЧЫНКА КАЛЯДА

Новы Год на падыходзе.
У абноўленай прыродзе
я малюю — усур'ез:
тата стаў як Дзед Мароз,
а Снягуркай сёння — мама.
На маім малюнку — Брама.
Пройдзе праз яе да нас
у вясёлы школьны клас
Новы Год, увесь кудлаты.
Для яго убор багаты
я зрабіла — Каляда.
Падышла пара святая:
калядую я, вітаю
з Днём Народзінаў Хрыста!
Будзе вера у народзе, —
перад Богам стане ў згодзе
беларусаў грамада.

РАДАСЛОЎНАЕ ДРЭВА

Радаслоўе — з родных слоў!
Меў гучальнае найменне
кожны сейбіт пакалення.

Жыў Банэдак, Антулюк,
Анупрэй, Юзюк, Сальвук.
З імі Домна і Праксэта,
Даміцэля і Ганэта.

З радаслоўным дрэвам
кожны стане — крэўным.
Каб карэнні не забыць,
крану звонкую любіць.

Прадзед мой Адамам зваўся.
Ён у Еву закахаўся.
І таму мой дзед-сталетак
гадаваў з дзесятак дзетак.
Жыў Габрусь, Ладымер, Нюся,
за Параскаю Каруся,
Тэкля, Стэпка, Дамініся...
Просяць продкі: — Азірніся!
Маладзейшы дзедаў сын
называўся так: Юстын.
Ён таксама быў не зломак:
ёсць Ладзюк — яго патамак,
з ім Малання, Кляўда, Ганна...

Сваякоў лічу старанна:
бо радні вядзецца змена
аж да сёмага калена.

А дачушкі-балбатушкі
навастрылі свае вушкі:
— Ну а ў нас каленцаў шэсць...

Род наш зможа падужэць?
Мама кажа: — Новы год
ваш папоўніць карагод!

ПАКЛОННІК

Не бывае ў нас паветра
без лагодненькага ветра.

Не люблю я скразняка,
сухавея, свяжака,
скавыша з-пад нетраў,
буралома, шквала...
Для пагоды зла нямала.
Лес — вятрам завала.

Ураган там прападзе,
сівер абнядужыць, —
і віхура, злая бура
сцежкі не скалюжыць.

Зберагу я пушчу, гай,
бор, сасняк, сосоннік,
хвойнік, ельнік...

Лес — наш рай!
Будзе кронным
Родны Край!

Я — яго паклоннік.

ПЛЫВЕ АЗОН

Трэба для народу
многа кіслароду.
На праспекце ж сэрца ные:
газы выхлапныя.

Дзе падзецца ад смуроду?
Мы гатовы да паходу:
скажам «Не!» грузавіку
і павернем на раку,
каб набраў там у балоны
птушак, зёлак перазвоны.
І тады аж на балкон —
будзем чуць — плыве азон.

Трэба для народу
многа кіслароду!

УГЕРБОВАНЫЯ

Не ў спадобу
Каню шыны...
Дайце Косю ка-ню-шы-ны!
Ён любіў яшчэ авёс.
Хто б авёс яму прывёз?

І прыходзіцца Каню
скубці ў лузе цішыню.

Хай жуюць машыны
зношаныя шыны.
Мураву, паўстань-траву
Я з Ярылам сам нарву.
Накармлю я Коніка.
А зайграе сонейка, —
высвеціць манета
рысы сілуэта:
а там Коні,
нашы Коні
з ваярамі
у пагоні.

РЭХА-ПРАРЭХА

У мяне такая справа:
заблудзіўся і стаю.
Злева — дуб, сасонка справа.
Страху ў пушчы не ўтаю.

Як знайсці дамоў сцяжыну?
Смела прамінуў ажыну.
Лоб у лоб — бярлога-клець,
а з яе бурчыць мядзведзь.

Дуб маўчыць. Я за сасонку:
будзь, сасонка, за заслонку!
На ратунак выйшаў Вожык,
перадаў арэхаў кошык:
— Чуеш Рэха? У бары
толькі з Рэхам гавары.
Рэха ў лесе не начуе.
Крыкні — і цябе пачуе.

Запытаецца:
— Ты дзе?

І дадому прывядзе.

ТУР

Тур — турыст?
Не, Бык вандроўны:
Тураў ведае, Турэц...
Першабытны Тур — чароўны.
Продкі ведалі: мудрэц!

Не турбуе без нагоды,
князя Тура не турне...
Ад яго — усе паходы
назваюцца турнэ.

У Туроўлі, у Турыйску
туру-вежу бадане.
На турнірах Тур прапіску
меў і ў дальняй старане.

Хочаце знайсці Быка?
Пачакайце трошкі:
рожкі
у маладзіка
гэта Тура рожкі.

АБЯРЭГ

Паглядзеў на два алоўкі.
Хто з іх сённа самы лоўкі?
Першы — лепшы. Робіць круг
па паперы белай.
А другі, нібы хірург,
тыкае нясмела.

Маляваць дык маляваць!
Здыхлік Несмяротны
той, каго Кашчэем зваць,
памагчы мне згодны.

Мы малюем абярэг —
амулет магічны.
З ім і сядзем у каўчэг.

Каля возера — начлег.
Вечар навальнічны.

Паспрабуем уначы
абярэгам зберагчы
родны край крынічны.

Намалюем жарало, —
каб азерца ажыло.

Раніцай паўстане Вежа.
Зберажом і прыбярэжжа!

ВАЛУНЫ — СЛЕДАВІКІ

Ледавік да бляску
націраў Аляску.

Поўзаў ён і ля Дзвіны.
Што прынёс нам?
Валуны.

Там — адбіткі:
вунь слядок
і далонькі завіток...
Знакі хто пазначыў?
След адбілі на вякі
мудрыя Следавікі.

Легла на валун рука:
папрашу ў Следавіка
смеласці, удачы.

Продкі нашы з даўніны
і мае апекуны.
Каля кожнай рэчкі

іх бажніцы — валуны.
Звоняць мне каля Дзвіны
нашай памяці
званы.

ПАВЯРНУЛАСЯ СОНЦА НА ЛЕТА

Хоць на прамень,
але падрас наш Дзень:
надзейней на Радзіме,
як ніколі.
Сустрэнем вырай
над усхожым полем.
З-пад продкавай
сузорнай вышыні
прыносяць птахі
промні дабрыні —
і сеюць, сеюць
па мяжы-акружнасці
усходы белакрылай
беларускасці.
А падрасцем
ад весняе крылатасці, —
паслужым Бацькаўшчыне
промнем радасці.

ДА ПАБАЧЭННЯ!

Час прыходзіць развітацца.

Не скажу:

— Бывайце!

Вашым сябрам буду звацца
з кніжкаю на парце.

Я — на варце!

Да сустрэчы,
да спаткання зблізку.
Нагаворымся на вечы
ў Полацку ці Мінску.

Мудрасці

у мове

многа:

дабрынёй надзелена.

Будзе й ваша дарога
золатам засцелена!

ЗМЕСТ

Сяргей Папар (Сяргей Сцяпанавіч
Панізнік). *Прадмова* 3

I

РАСІНКА І ЖУЧОК 5
ВЕРАСЕНЬ 6
ЛЯ ВЕЖАЎ НАВАГРАДКА 7
БЕЛАРУСЫ 8
САГРЭТАЕ НА ВУСНАХ 9
РЭХА Ў РОДНАЙ СТАРАНЕ 10
ВОЖЫК І БЕЛЫ ГАРОШАК 12
ЧАРАДЗЕЙНЫЯ СЛОВЫ 12
ЖЫВІЦА 14
ХВІЛІНКА 15
КРОПКА 15
АНТЭНА 17
САЛАЎІНЫЯ СЫНЫ 17
НА ЎЗЫХОДЗЕ СОНЦА 19
ДАРОГІ І СУСТРЭЧЫ 19
СВІСЛАЧ — МАЦІ НЯМІГІ 20

II

ВЯСЁЛКА 23
ВЯСНА 23
У РУКАХ БАРБАРЫ —
ДОЖДЖЫК 24
ГАЛІНКА 25
ЗАВУШНІЦЫ 26
ПЕВЕНЬ-ГАРЛАПАН 27
ФІЛІН ФІЛЬКА 28
ПРЫГОДЫ МАМАНЦІКА 29
НАВЫПЕРАДКІ 30
ПРАБАЧЭННЕ 31
СМАЧНАЯ НОЧ 32
ЗАСТУПНІКІ 32
МУРЛЫКА 33
СЯБРЫ 34

ЗДАРОВЫ СМЕХ 35
ГАСЦІНЕЦ 36

III

КАЛЬЧУГА СЛОВА 38
АДБОРНЫЯ ЗЯРНЯТЫ СЛОЎ 38
МАЦЯРЫК 39
СВЕТЛАФОР 40
ЗУБРЫНЫЯ ВЕДЫ 41
ЛІТАРЫ Ў РАСЕ 42
ЛЕЎ-ВАСТРАСЛОЎ 43
ЦЮЦК-ВАЎКАДАЎ 44
ВОЎК І ЗВЕРАБОЙ 44
ЧАРАДЗЕЙНАЕ ДАСВЕЦЦЕ 45
ДАЛЬКАЖЫК 47
СУМОЎЕ 48
КАБ РАЛІСЯ РАІ... 51
БУДЗЬМА! 52

IV

ДРУЖЫСТАЯ БЕЛАРУСЬ 54
СТАРТЫ — АД ПАРТЫ 55
ХРАМ СТАЦЬ НА КРУЦІЗНЕ 56
НЕ Ў РЫМ, А Ў КРЫМ! 57
БЕЛАРУС НА ЭКВАТАРЫ 58
МІША ПІША САЧЫНЕННЕ 59
СТРЭЧАННЕ 60
Я — ДЗЯЎЧЫНКА КАЛЯДА 61
РАДАСЛОЎНАЕ ДРЭВА 62
ПАКЛОННІК 63
ПЛЫВЕ АЗОН 64
УГЕРБОВАНЫЯ 65
РЭХА-ПРАРЭХА 66
ТУР 67
АБЯРЭГ 68
ВАЛУНЫ — СЛЕДАВІКІ 69
ПАВЯРНУЛАСЯ СОНЦА 70
НА ЛЕТА 70
ДА ПАБАЧЭННЯ! 71